

Um Caju Rude

Árið 1929 kom út í Danmörku smásagnasafnið *Skyggebilleder* (Skuggamyndir) eftir Caju Rude, sem þá var 45 ára. Þetta var fyrsta bók höfundarins, en á næstu fjórtán árum sendi hún frá sér tíu skáldverk til viðbótar. Hún samdi einnig tvö leikrit á árunum 1925–1926 sem tekin voru til sýninga á landsbyggðinni. Nú eru verk Caju Rude lítt þekkt og nafn hennar nánast gleymt, en styrkur hennar sem höfundar var ódrepanði áhugi á samfélagslegum málefnum. Hún bar hag hinna veiku og fátæku fyrir brjósti og tókst að lýsa þeim slæmu kjörum sem persónur hennar máttu búa við í anda raun-sæisstefnunnar.

Æska Caju Rude var stormasöm. Hún fæddist í Frederiksberg 11. júlí 1884 og ólst upp í Frederikshavn og Randers. Faðir hennar yfirgaf móðurina og átta börn árið 1892, sem leiddi meðal annars til þess að fjölskyldan tilheyrði ekki lengur borgarastéttinni. Svo virðist sem Caju Rude hafi aðeins haft tveggja ára skólagöngu að baki þegar hún varð að fara að vinna sökum fátæktar. Hún giftist 23 ára en hjónabandið entist aðeins í örfá ár. Þann tíma bjuggu hjónin í bænum Stege og síðan Korsør. Strax þá skipaði Rude sér í forystusveit réttindabaráttu kvenna. Einnig lét hún sig miklu skipta efnalegan ójöfnuð í samfélaginu allt til dauðadags 1949.

Caju Rude hóf ritferil sinn með greinum í blöð og tímarit árið 1910, en sama ár og *Skyggebilleder* kom út var hún fastráðin við *Social-Demokraten*, flokksblað jafnaðarmanna, og málefni kvenna urðu sérsvið hennar. Hún var árum saman ritstjóri pósthólfisins *Spørg Villa*, þar sem hún svaraði spurningum um (sam)félagsleg vandamál og kom bréfriturum í samband við stofnanir og samtök sem veittu fé-

lagslega eða fjárhagslega aðstoð. Efnistöð hennar sem blaðamaður og rithöfundur skoruðust töluvert og í bókum sínum fjallaði hún um pólitíska baráttu í samtímanum og var undir áhrifum frá hugsjónum jafnaðarmanna, þar sem mikið var rætt um menningu fátækra heimila, hlutverk og kjör kvenna. Konur höfðu í orði kveðnu náð jafnrétti við karla á ýmsum sviðum á fyrsta hluta 20. aldar. Umræða um eðli þessara breytinga var mikil á þriðja og fjórða áratugnum, ekki síst deilur um siðferði, móðurhlutverk og fjölskylduform. Meiri menntun og aukin sjálfsvirðing var talin bæta stöðu kvenna í baráttu þeirra fyrir betri félagslegum og fjárhagslegum kjörum.

Á árunum 1930-1939 skrifaði Rude sjö skáldsögur, sem einkum voru ætlaðar ungum stúlkum og segja má að hafi verið drjúgt innlegg í þessa umræðu. Hún varð einna fyrst rithöfunda til að sýna kvenpersónur sínar á annan hátt en í hinu hefðbundna húsmóðurhlutverki. Í fyrstu verkum hennar voru aðalpersónurnar ungar konur sem urðu fyrir árásum, valdníðslu og niðurlægingu, en smám saman fóru að birtast myndir af óttalausum og sterkum stúlkum. Þessar bækur eru þroskasögur, þó fyrst og fremst í þeim skilningi að söguhetjan fræðir hinn unga lesanda með því að sýna styrk og skapfestu gagnvart þeim hættum sem ógna ungu fólki, sem gat verið allt frá því að vera undirborgað og misnotað á vinnumarkaði að ótímabærum þungunum, áfengisneyslu og lausung. Barátta ungra stúlkna fyrir menntun og atvinnu var í fyrirrúmi í síðari verkunum og börðust söguhetjurnar jafnvel fyrir því að fá að læra hefðbundin karlastörf, s.s. múrverk og að stunda nám í bændaskóla. Caja Rude aðhylltist opnari umræðu um kynfræðslu og var talsmaður þess að innleiða slíka fræðslu í skólum. Fyrsta bókin af þessum sjö vakti sérstaka athygli vegna opinskárrar umfjöllunar um kynhvöt og kynlíf, sem og skort á fræðslu handa ungmennum til að leiða þau í gegnum fyrstu kynnin af ástinni.

Skáldsögur Rude fyrir fullorðna voru byggðar á sama grunni en þar var þjóðfélagsmyndin víkkuð út og persónur voru fulltrúar smáborgara- og borgarastéttanna. Að hluta til byggði hún þar á eigin reynslu eftir að hafa unnið sem hjálparstúlka og síðar vinnukona á heimilum betri borgara frá tíu ára aldri og kynnst þar þrældómi og lært margt um félagslega neyð, stéttaskiptingu og kynferðislega misnotkun. Smásagan „Heimsókn“ („Et besøg“) er eitt verkanna í bók-

inni *Skyggebilleder*. Í sögunni er dregin upp mynd af ríkri frú sem veit lítið um staðreyndir lífsins en kynni hennar af blásnaðri fjölskyldu gjörbreyta heimsmynd hennar.